

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Свирид Іванни Євгенівни «Менеджмент спеціальних подій в культурно-дозвіллевій діяльності закладів клубного типу в Західній Україні кінця XX – початку XXI століть: теорія і регіональна практика»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки зі спеціальності 034 – Культурологія

Руйнування радянської ідеологічної концепції у другій половині XX століття стало поштовхом до трансформації національної культури, змінило роль інституцій, спричинило творче переосмислення реальності. В цьому часі прагнення змін, пошук нових форм, критика дійсності відобразились у багатогранності феноменів перелому епох, а дозвіллева діяльність набула нових естетико-соціальних якостей, пов'язаних не лише з важливістю комунікативних характеристик, а й стратегічною необхідністю збереження ідентичності. Тож, зміна картини світу, поширення масової культури, виклики віртуальної доби як і російська воєнна агресія спричиняють потребу пошуку нових форм менеджменту спеціальних подій культурно-мистецької характеристики.

Останнє десятиріччя результувало появою низки наукових праць з дозвіллевознавства, досліджень соціокультурних практик, розробки інклюзивних методик залучення тощо. Одночасно збільшується кількість робіт з вітчизняної персоналістики, що прямо чи опосередковано висвітлюють менеджерську діяльність окремих діячів політики й культури, меценатів, альтернативні чи неформальні товариства XX століття, через що усі ми стаємо свідками творення комплексного уявлення про цінність і цілісність соціокультурних практик у питаннях формування національних наративів.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформульованих в роботі, їх наукова новизна. Дисертація Свирид Іванни Євгеніївни розкриває регіональні особливості контексту менеджменту спеціальних подій через аналіз історичної ретроспективи становлення клубних закладів в Західній

Україні XIX – на початку XXI століть, визначає їх об'єктивну періодизацію, візуалізує теоретичні міркування створенням типологічних таблиць а також масивом інформативних додатків, що демонструють мережу клубних закладів Івано-Франківщини, Тернопільщини, Львівщини, їх кадровий склад, відомості про матеріально-технічну базу й фінансування у 2018–2022 рр.

Відродно, що визначаючи ареал дослідження, дисертантка опиралась на національну ідентичність, як «культурну єдність на основі спільності мови, релігії й інших культурних принципів об'єднання» (с. 44).

У цьому контексті її підхід до територіального визначення Західної України, що охоплює Івано-Франківську, Львівську та Тернопільську області беззаперечний. Здобувачкою визначено стратегічні перспективи системи функціонування клубних закладів. Маркером утвердження формації авторка визначає складний агломерат клубних інституцій, «інтенсивний розвиток конкурсів та фестивалів» (с. 56), тож докладно висвітлює практичну значущість event-технологій в культурно-дозвіллевій діяльності як провідного виду діяльності закладів клубного типу; визначає роль масових свят у подієвій культурі; виявляє значущість різних видів клубної діяльності.

Серед аспектів практичної цінності роботи: впровадження теоретичних положень дисертації у діяльності Навчально-методичного центру культури і туризму Прикарпаття при розробці науково-методичних матеріалів для закладів культури в процесі курсів підвищення кваліфікації працівників області; освітньому процесі Фахового коледжу культури і мистецтв (м. Калуш) при викладанні навчальних дисциплін «Дозвіллезнавство», «Основи менеджменту соціокультурної діяльності», «Навчальна практика з менеджменту», «Організація івент-заходів, інноваційні підходи в організації культурно-дозвіллевої діяльності». Окрім того здобувачкою підготовлено та проведено особисто чи в співучасті низку культурно-дозвіллевих, мистецьких та творчих проєктів, тренінгів, лекцій, молодіжних форумів, аукціонів менторів,

благодійних акцій, щозасвідчені відповідними додатками, в т. ч. – Рекордом України у категорії «Найдовший рушник, виготовлений технікою фелтінг».

Структура і зміст дисертаційного дослідження. Відзначимо високий рівень апробації дослідження: 3 публікації у фахових збірниках та вісниках України, 1 праця у закордонному періодичному виданні, 8 матеріалів конференцій міжнародного, всеукраїнського чи регіонального рівнів.

Робота складається з анотації, списку публікацій за темою дисертації, вступу, 3 розділів (9 підрозділів), загальних висновків, списку використаних джерел (182 найменування), додатків, до яких включено відомості про апробацію результатів дисертації. Загальний обсяг дисертації – 309 сторінок друкованого тексту. Основний текст складає 190 сторінок. Логіка та композиція роботи чіткі та виправдані.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність обраної тематики, сформульовано мету роботи та завдання дослідження, подано коротку характеристику результатів дослідження, ступінь їх апробації та публікації.

У *Першому розділі* визначено теоретичні засади, здійснено огляд досліджень проблемного поля дисертації та джерел формування інтерпретації понять: спеціальні події, івент, традиції, подієвий менеджмент, дозвіллева сфера, інституція (підрозділ 1.1); розглянуто «дозвілля» через призму наукових рефлексій та методологій, визначено цілі основних напрямів музично-мистецького середовища, зазначено законодавчі акти, урядові та інші документи, що стали основною джерельною базою дослідження (підрозділ 1.2).

Другий розділ «Діяльність клубних закладів в Західній Україні: історія, сучасний стан та перспективи розвитку» зосереджений переважно на націєтворчих контекстах діяльності клубних закладів. У *Підрозділі 2.1.* визначено історичну ретроспективу становлення й розвитку клубних закладів західноукраїнських областей від кінця XIX – до початку XXI століття. Цінністю цього тексту є його чітка структуризація, що опирається не лише на історичну періодизацію, а й на визначені у *Вступі* маркери культурної ідентичності.

Відповідно простежено шість періодів, що різняться ключовими тенденціями, умовами та наслідками, спричиненими політичним режимом, формою утримання інституції, наявністю чи відсутністю активної продуктивної громадськості. *Підрозділ 2.2.* розкриває останні зміни (2018–2022-й роки) у реальних показниках базової мережі закладів клубного типу на досліджуваних теренах. Керуючись статистичними оцінками продемонстровано вплив фінансових, кадрових та політичних негараздів на стан діяльності аматорських і професійних колективів у територіальних громадах, зазначено на дигіталізації, інклюзивності як важливих тенденціях оптимізації клубної мережі. У *підрозділі 2.3.* сформульовано особливості української соціокультурної сфери та нагальність потреби фахівців з «Менеджменту організацій».

Третій розділ «Event-технології як провідний вид діяльності клубних закладів культури сучасності» має 4 підрозділи. *Перший* з них відповідально аналізує діяльність клубних закладів Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей за визначальними напрямками роботи: національно-патріотичного, морально-правового, естетичного й трудового виховання. Перелічені основні заходи подієвого характеру, пов'язані з актуальною історією, зазначена важливість інформаційних заходів, впровадження тематичних виставок, психологічних тренінгів, створення спеціалізованих кутків тощо. Наголошено на важливості заходів, приурочених фахівцям різних галузей господарства, підприємцям і т. п. Серед форм клубних об'єднань виокремлені: любительські об'єднання та клуби за інтересами, організація дозвілля молоді та дітей, сімейне та родинне дозвілля, організація дозвілля маргінальних груп населення. У *підрозділі 3.2.* дисертантка докладно аналізує проблематику організації масового свята як події та як процесу, зауважує на трансформації уявлення про роль та значення масових святкування у суспільстві. *Підрозділ 3.3.* присвячений перерахуванню форм діяльності сучасного клубного закладу, в т. ч. великим етнофестивалем Івано-Франківщини. *Останній підрозділ* формулює нагальність методологічного підходу до проектного менеджменту як наукової

проблеми, розв'язання якої спричинена об'єктивними кризовими обставинами, що впливають на трансформацію масового світогляду (пандемія Covid-2019, російсько-українська війна від 2014-го року).

У *Висновках* Іванна Свирид узагальнює результати свого наукового дослідження відповідно до зазначених завдань.

На останок, додамо, що у всіх принципових питаннях немає суттєвих розбіжностей з автором дослідження. Втім є деякі побажання і зауваження, які ми пропонуємо винести у дискусію:

1. Визначаючи методологію дослідження, корисно було б іти від загального до конкретного: формулюючи робочу гіпотезу та надалі визначаючи кроки, що допомагають її опрацюванню. Наразі, у роботі зазначені лиш окремі методи та методики, що не дозволяють зрозуміти цієї послідовності.

2. У Розділі 2, підрозділ 2.1. автор зазначає: «В процесі національного відродження з середини XIX ст. формується інтелігенція, котра починає усвідомлювати свою національну та культурну ідентичність». Абсолютно погоджуючись із цією тезою, зауважимо, що проблематиці визначення поняття «інтелігенція», його культурно-антропологічному контексту, що також зазнав складних трансформацій від XIX ст. до сучасності, авторка не приділила уваги. Однак, саме інтелігенція є важливим соціальним гравцем у процесах формування ідентичності а також, як це кількаразово продемонстровано і у самій дисертації – інтелігенція, принаймні до 1991-го року є головним ініціатором формування клубних інституцій. Додамо, що у західноукраїнському регіоні україномовна інтелігенція після 1943-го року значним чином впливала на якісні зміни в російськомовному середовищі. Тож корисно було б доповнити ці прогалини у майбутніх публікаціях дисертантки та долучити до роботи таких авторів як: Оля Гнатюк «Відвага і страх», Елеонора Нарвселіус (Eleonora Narvselius) «Ukrainian Intelligentsia in Post-Soviet L'viv. Narratives, Identity, and Power» чи Вільям Ріш (William J. Risch) «The Ukrainian West: Culture and the Fate of Empire in Soviet Lviv». З цієї ж okazji вважаємо за необхідне рекомендувати

деякі поточнення до Таблиці 4. «Типологія клубних закладів Східної Галичини (Західної України) з кінця ХІХ до початку ХХІ століть»: у тексті підрозділу 2.1. йдеться про альтернативні формації клубного типу періоду «відлиги» та «перебудови», однак у графі таблиці «Тип закладу та клубні формування» вони не зазначені, як не зазначені і у висновках, хоча саме ці самостворені організації відігравали важливу роль у питаннях збереження національної ідентичності в часи приналежності західноукраїнських територій до СРСР. Це особливо помітно на тлі внесення розважальних закладів: «нахтлокалей» та казино до ієрархії клубної культури.

3. Вважаємо за необхідне вказати на деякі розбіжності між формулюванням окремих підрозділів та їх змістовним наповненням. Подекуди поміж основним текстом уміщені фрагменти, що мали б належати до висновків: «Отож, історія становлення народних домів характеризувалася протистоянням в середовищі української спільноти, що поділялася на українофілів та москвофілів (русофілів)» (с. 68), «Таким чином, народні доми відігравали своєрідну організаційну функцію» (с. 71). Також зустрічаються фрагменти, що за своєю конструкцією більше характерні для розділу, в якому мала б характеризуватись джерельна база чи методологія. Напр.: «Проведений О. Копієвською аналіз сучасного стану та потенційних можливостей закладів культури в Україні, дозволив вченій виокремити об'єктивні та суб'єктивні причини...» (с. 98). У висновках до підрозділу 2.1 згадуються музеї як інституції, що стали спадкоємцями народних домів (с. 74), хоча у самому тексті жодним чином не порушується питання колекціонування чи виставкової діяльності. У іншому місці, підрозділ 2.2. згадуються пам'ятки архітектури, внесені до світової спадщини Юнеско, однак їхній взаємозв'язок із клубною проблематикою викликає запитання. Також на с. 106 вміщений абзац, що висвітлює питання професійної освіти. Нам видається, що він природніше мав би бути у підрозділі 2.3. «Характеристика менеджера сучасного закладу культури та проблеми його підготовки в навчальних закладах».

4. Підрозділ 2.1. називається «Історична ретроспектива становлення та розвитку клубних закладів на західно-українських землях кінця XIX–XX століть», хоча описує зміни по теперішній час; у тексті підрозділу 2.1. (с. 66) ідеться про 6 історичних відтинків, тоді як у підсумках та у структурній таблиці відзначено лише 5. Висновки до розділу 2 загалом повторюють узагальнення до підрозділу 2.1, не підсумовуючи пунктів 2.2. та 2.3. Так само дещо відстороненими є узагальнення до підрозділів 3-го розділу.

5. Для наукових робіт бажане написання повних імен діячів культури, вчених та політиків, уникаючи скорочень: «М. Грушевського, С. Русову, І. Мирона, Ю. Олесницького, В. Яновича» (с. 68 та ін.). Так само важливим, на нашу думку, було б внести дати їхнього народження/смерті. У характеристиці певних населених пунктів: Станиславів, Радехів, Кам'янка-Бузька, Ходорів, Яворів тощо, важливо подати приналежність до сучасних територіальних громад, перейменовану назву і т. п. Очевидно випадково до тексту потрапив фрагмент із згадкою про будівництво Народного дому у Лежайську? (с. 69. Польща, Підкарпатське воєводство). Мають місце окремі описки, відсутні або помилкові закінчення слів, невірно поставлені відмінки тощо (с. 43, 47, 55, 58, 66 інше).

Висновок:

Висновки роботи логічно підсумовують дослідження, мають об'єктивний характер, заперечення, окрім описовості, не викликають, анотація відповідає дисертації та розкриває зміст роботи. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що поставлені завдання реалізовані, мета досягнута. Підсумкові висновки сприймаються як цілком логічне теоретичне завершення роботи, що дає нам підстави стверджувати, що праця Свирид І. Є. важлива для кристалізації нових поглядів на західноукраїнську подієву культуру та дозвіллезнавство як засіб інституалізації національних брендів.

Дотичні питання і дискусійні моменти не применшують значення роботи дисертантки. Результати роботи мають істотну практичну значущість, та можуть

бути використані у навчальних курсах, спеціальних посібниках для керівників та працівників відповідних адміністрацій, керівників клубних установ, громадських активістів, менеджерів соціокультурної діяльності, тощо.

Дисертація відповідає вимогам МОН України №40 від 12.01.2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022. Наукова та практична цінність роботи засвідчують вагому підставу для присудження здобувачці – Іванні Свирид – наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки зі спеціальності 034 – Культурологія.

Рецензентка:

кандидатка мистецтвознавства,

доцентка кафедри дизайну і теорії мистецтва

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Надія БАБІЙ

